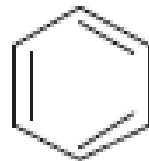
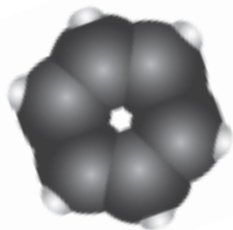
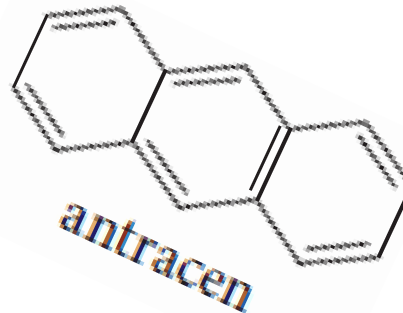

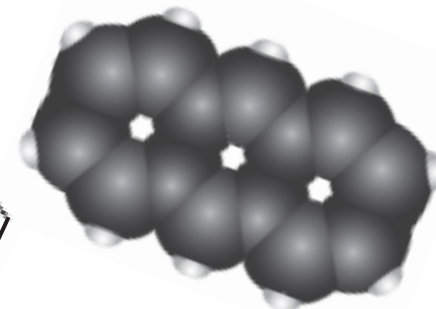
UGLJIKOVODICI

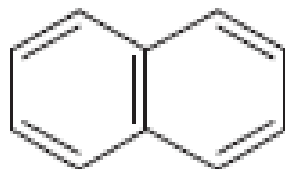
benzen

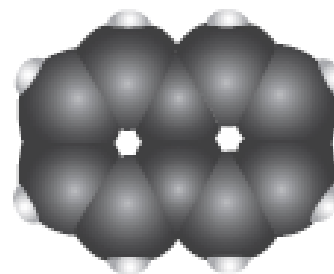
antracen

AROMATSKI UGLJIKOVODICI -ARENI

naftalen

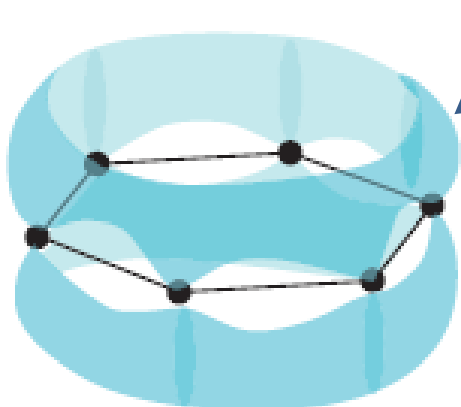

UGLJKOVODICI

AROMATSKI UGLJKOVODICI ILI ARENI

- sve veze među ugljikovim atomima su jednake
- nema dokaza da postoje konjugirane dvostruke kovalentne veze
- kutovi među vezama iznose 120°
- veze su kraće od jednostrukih, ali dulje od dvostrukih kovalentnih veza
- atomi ugljika u molekuli benzena su sp^2 hibridizirani.
- Delokalizacija 6 π -elektrona čini molekulu benzena i ostale arene vrlo stabilnima
- Pojavu delokalizacije elektrona nazivamo **aromatičnost**.

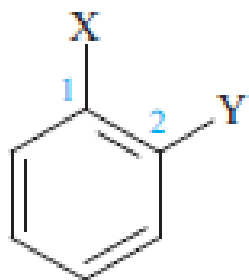
Struktura molekula arena

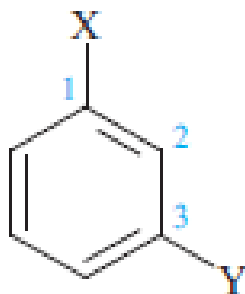
Shematski prikaz delokaliziranih π – elektrona u molekuli benzena

NOMENKLATURA ARENA

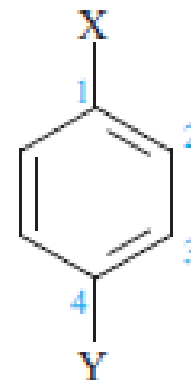
- nazivi arena izvode se primjenom pravila IUPAC-ove nomenklature
- potrebno je odrediti položaj supstituenta

orto-položaj (o-)
1,2-položaj

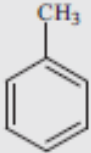
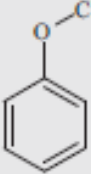
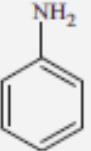
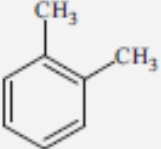
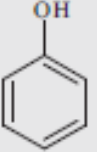
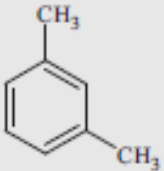
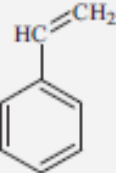
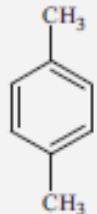
meta-položaj (m-)
1,3-položaj

para-položaj (p-)
1,4-položaj

UGLJIKOVODICI

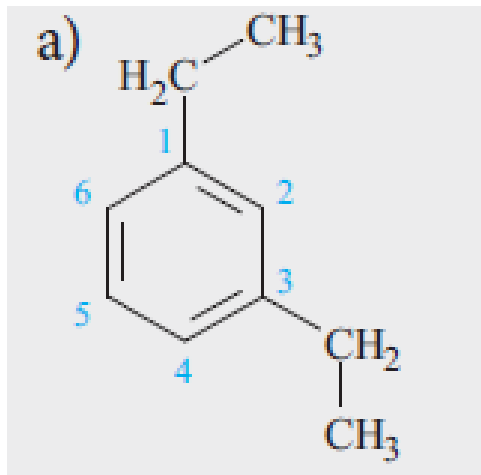
- Pregled sažetih strukturnih formula, naziva prema IUPAC-ovim pravilima i uobičajenih starih naziva odabranih derivata benzena

Sažeta strukturna formula	Naziv prema IUPAC-ovim pravilima	Uobičajeni stari naziv	Sažeta strukturna formula	Naziv prema IUPAC-ovim pravilima	Uobičajeni stari naziv
	metilbenzen	toluen		metoksibenzen	anisol
	aminobenzen	anilin		1,2-dimetilbenzen o-dimetilbenzen	o-ksilen
	hidroksibenzen	fenol		1,3-dimetilbenzen m-dimetilbenzen	m-ksilen
	etenbenzen (vinilbenzen)	stiren		1,4-dimetilbenzen p-dimetilbenzen	p-ksilen

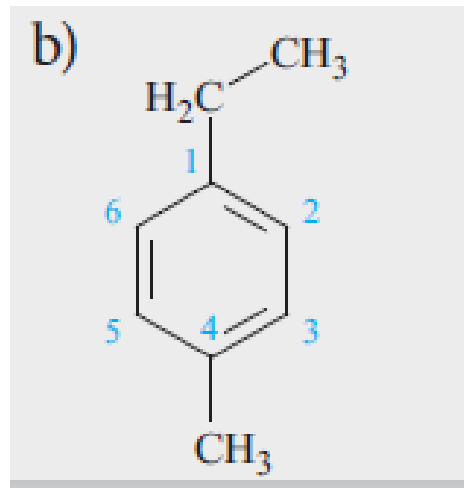

UGLJIKOVODICI

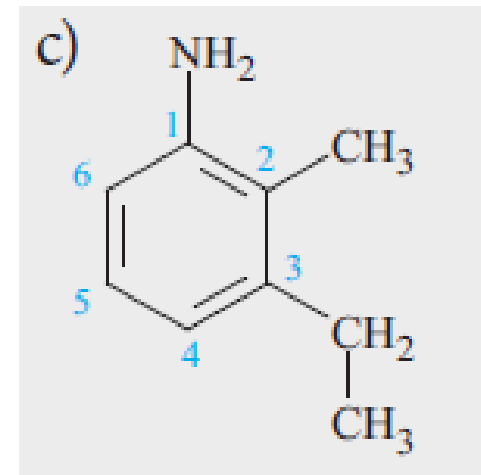
Primjer 1: Odredite naziv spoja slijedeći pravila IUPAC-ove nomenklature.

m-dimetilbenzen

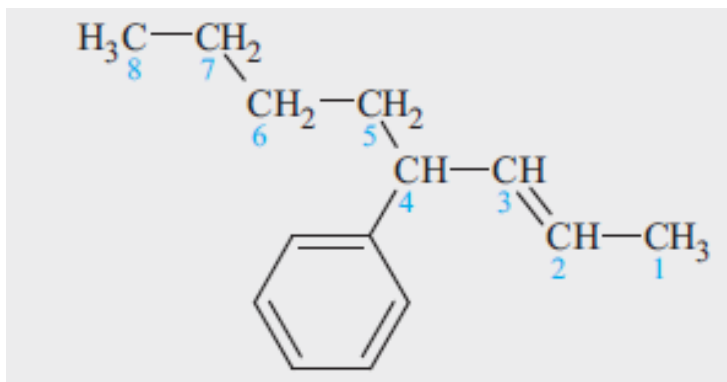
p-etiltoluen

3-etil-2-metilalanin

UGLJKOVODICI

Primjer 2: Odredite naziv spoja slijedeći pravila IUPAC-ove nomenklature.

1. Najduži lanac s dvostrukom kovalentnom vezom ima 8 ugljikovih atoma te je osnova imena **okt-**, a nastavak je **-en**.

2. Dvostruka veza nalazi se na ugljikovu atomu s brojem **2** te se u nazivu ispred nastavka dodaje položaj dvostruke veze, koji se od osnove imena i nastavka odvaja crticom: **okt-2-en**.

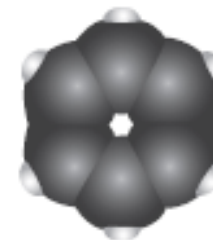
3. U ogranku se na ugljikovu atomu broj **4** nalazi **fenil**.

Rješenje: 4-fenilokt-2-en

UGLJKOVODICI

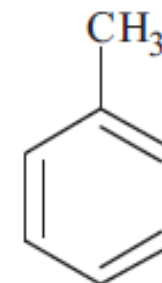
SVOJSTVA, UPOTREBA I DOBIVANJE BENZENA

- bezbojna, lako hlapljiva tekućina
- izražajnog mirisa
- gori čađavim plamenom
- pare benzena su kancerogene
- dobro je otapalo za mnoge organske tvari
- nije topljiv u vodi, kao ni drugi ugljikovodici
- dobiva se sintezom iz pojedinih frakcija nafte

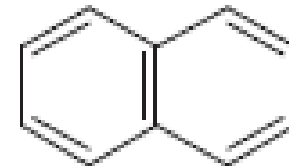
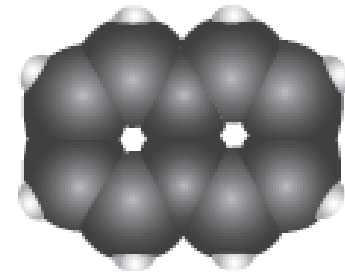
SVOJSTVA, UPOTREBA I DOBIVANJE TOLUENA

- bezbojna tekućina intenzivna mirisa
- netopljiv u vodi
- dobro je organsko otapalo
- nije kancerogen
- metilna skupina u toluenu čini ga 25 puta reaktivnijim od benzena.
- nitriranjem toluena dobiva se trinitrotoluen, poznat kao jaki eksploziv TNT.

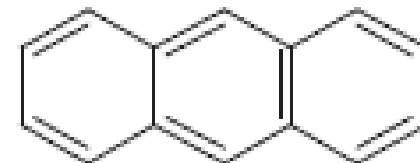
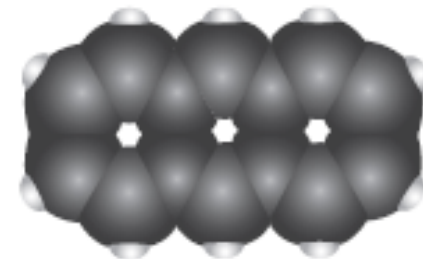
SVOJSTVA I UPOTREBA NAFTALENA

- upotrebljavao se kao učinkovito sredstvo protiv moljaca
- u narodu ga nazivaju naftalin
- štetno djeluje na ljudsko zdravlje

SVOJSTVA I UPOTREBA ANTRACENA

- bezbojan je, ali pod ultraljubičastim svjetlom fluorescira u plavoj boji
- upotrebljava se za proizvodnju antracenskih i indantrenskih bojila i u istraživanju organskih poluvodiča.

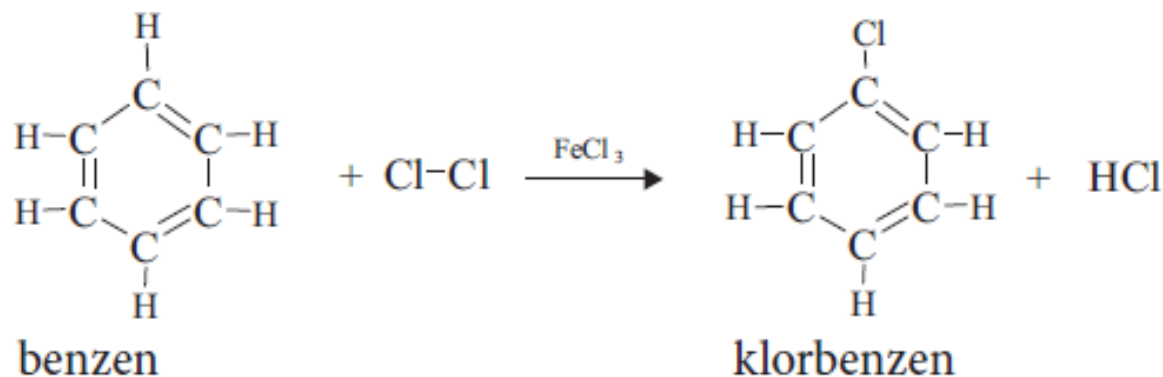

Fizikalna svojstva pojedinih arena i njihovih derivata

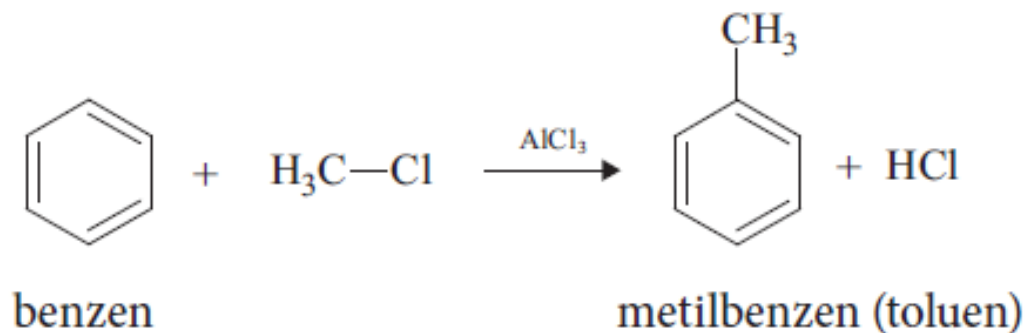
Naziv	Talište / °C	Vrelište / °C	Gustoća pri 20 °C / (g/cm ³)
benzen	6	80	0,88
toluen	-95	111	0,87
naftalen	80	218	1,14
antracen	218	342	1,25

KEMIJSKE REAKCIJE ARENA

Halogeniranje benzena – supstitucijska reakcija molekule benzena i molekule halogenog elementa

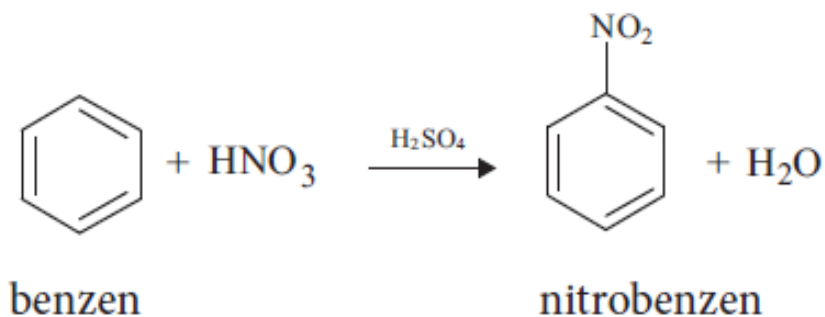

Alkiliranje benzena - supstitucijska reakcija molekule benzena i molekule lančastog alkilhalogenida

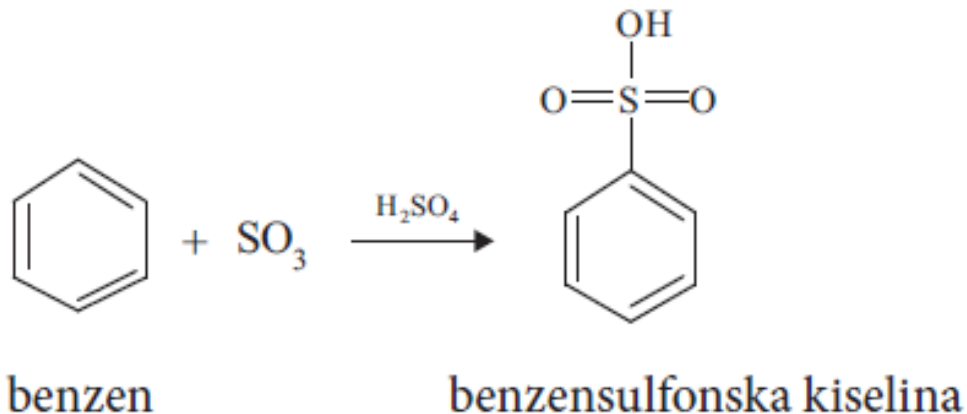

UGLJIKOVODICI

Nitriranje benzena - supstitucijska reakcija molekule benzena te smjese dušične i sumporne kiseline

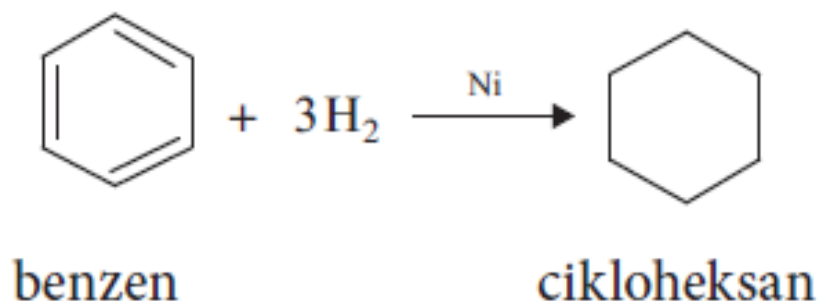

Sulfoniranje benzena - supstitucijska reakcija molekule benzena i sumporova(VI) oksida uz sumpornu kiselinu kao katalizator

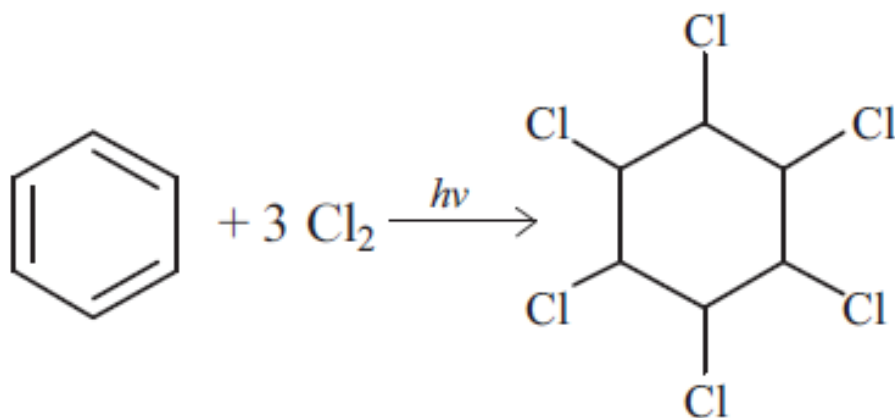

UGLJIKOVODICI

Adicija vodika na benzen - nastaje cikloheksan.

Adicija klora na benzen - nastaje heksaklorcikloheksan.

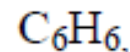
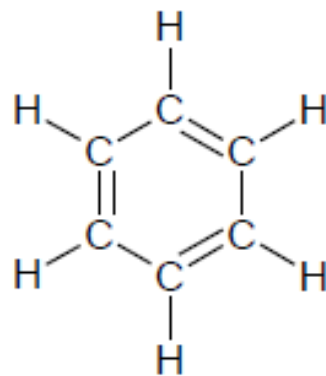
UGLJKOVODICI

Zadatci za ponavljanje

1. Imenujte najjednostavniji aromatski ugljikovodik. benzen
2. Navedite fizikalna svojstva arena.

Molekule arena su nepolarne i netopljive u vodi. Gustoća benzena i njegovih derivata manja je u odnosu na gustoću vode i pri sobnoj temperaturi dolaze u tekućem agregacijskom stanju. Gustoća arena s više međusobno povezanih benzenskih jezgara veća je od gustoće vode, a pri sobnoj temperaturi su krutine.

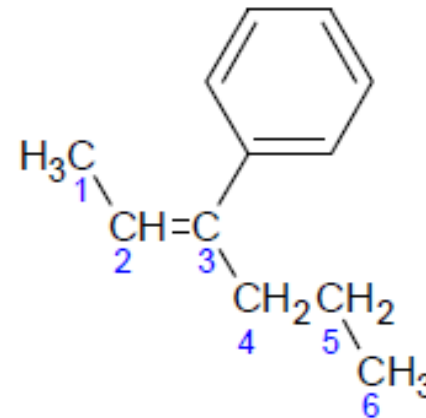
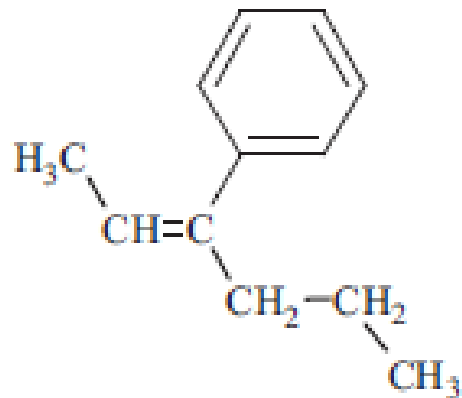
3. Nacrtajte strukturnu formulu benzena i napišite njegovu molekulsku i empirijsku formulu.

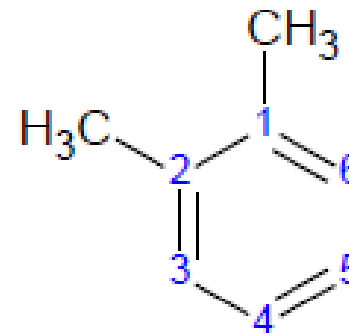
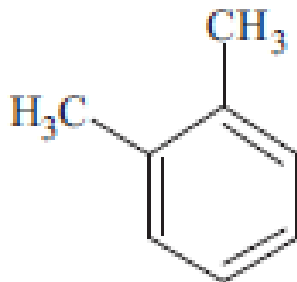
UGLJKOVODICI

4. Numerirajte ugljikove atome prema pravilima IUPAC-a.

a)

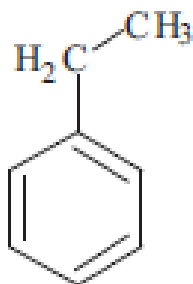
b)

UGLJIKOVODICI

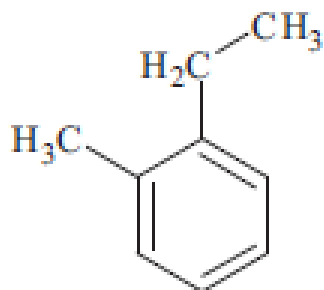
5. Imenujte ove spojeve.

a)

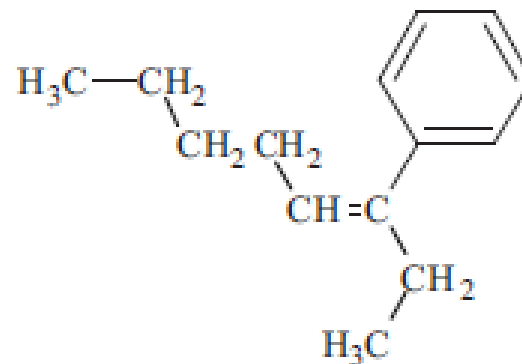
etilbenzen

b)

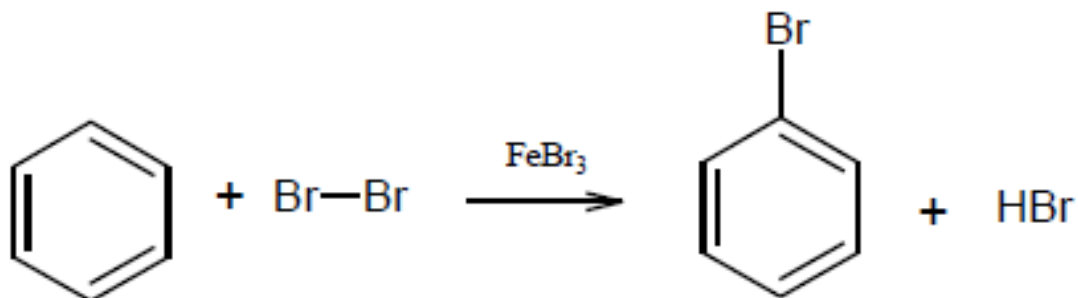
1-etil-2-metilbenzen

c)

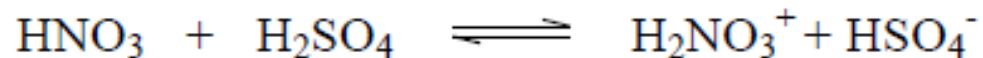
3-fenilokt-3-en

6. Napišite jednadžbu kemijske reakcije bromiranja benzena.

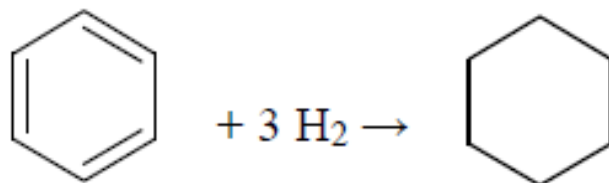

UGLJIKOVODICI

7. Napišite jednađbu kemijske reakcije dobivanja nitronijeva iona reakcijom nitratne i sulfatne kiseline.

8. Jednađbom kemijske reakcije prikažite dobivanje cikloheksana iz benzena.

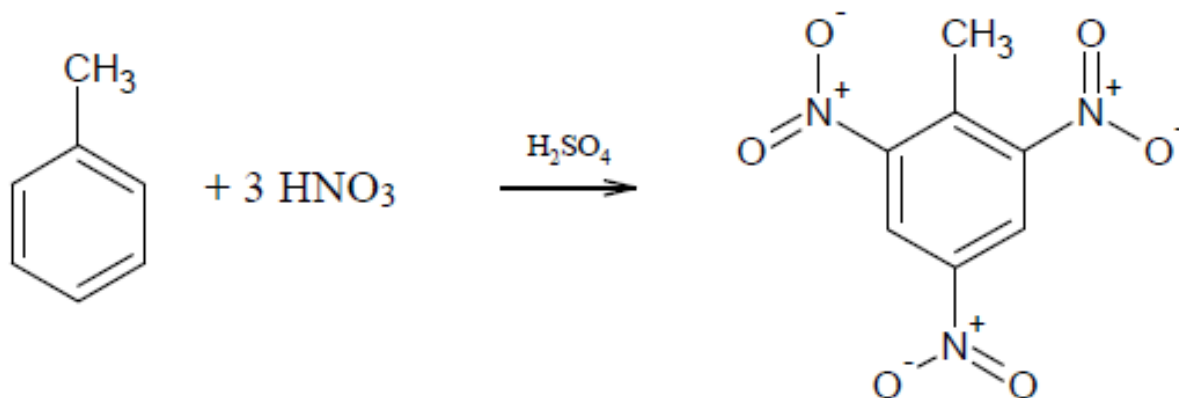

UGLJIKOVODICI

9. Imenujte reaktante za dobivanje TNT-a i prikažite dobivanje jednadžbom kemijske reakcije.

Toluen i dušična kiselina.

10. Izračunajte maseni udio vodika u naftalenu.

$$w(\text{H}, \text{C}_{10}\text{H}_8) = \frac{8 \times A_r(\text{H})}{M_r(\text{C}_{10}\text{H}_8)} = \frac{8 \times 1,008}{128,174} = 6,3 \%$$

$$M_r(\text{C}_{10}\text{H}_8) = 10 \times A_r(\text{C}) + 8 \times A_r(\text{H}) = 10 \times 12,011 + 8 \times 1,008 = 128,174$$